

dr hab. prof. UŚ Urszula Myga-Piątek
Wydział Nauk Przyrodniczych
Uniwersytet Śląski w Katowicach

UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI
Instytut Gospodarki Przestrzennej
i Geografii Społeczno-Ekonomicznej

10. 06. 2021

Sosnowiec, 7 czerwca 2021 r.

WPLYNEŁO

RECENZJA DOROBKU W POSTĘPOWANIU HABILITACYJNYM DOKTORA ZBIGNIEWA GŁĄBIŃSKIEGO

wykonana na podstawie Umowy przygotowanej przez Instytut Gospodarki Przestrzennej
i Geografii Społeczno-Ekonomicznej Uniwersytetu Szczecińskiego

sporządzona z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 219 ust.1 pkt.2 ustawy z dnia 20
lipca 2018 r. Praw o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz.U. z 20210 poz. 478).

Przedmiotem recenzji - zgodnie z zapisami ustawy było:

1. Główne osiągnięcie (dzieło) naukowe zatytułowane: ***Czynniki wpływające na aktywność turystyczna polskich seniorów w świetle opinii słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku*** (2020, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, ss.220) oraz dodatkowo dwie publikacje: *Analysing the tourism activity of seniors by applying the method of participant observation*, opublikowane w 2016 r. w Bulletin of Geography. Socio-economic Series / No. 33 (2016): 55–70 oraz *The selected aspects of Polish seniors' tourism activity in view of qualitative research*. [w:] Smalec A., Rosa G. (red.), The impact of socio-economic transformations on management in organizations and regional development. Rozprawy i Studia T. 1141. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2020, 93-117).
2. **Istotna aktywność naukowa albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.**
w tym:
  - a) wszystkie pozostałe publikacje Autora przed i po uzyskaniu stopnia naukowego doktora
  - b) istotna aktywność naukowa kandydata, w tym międzynarodowa (udział w konferencjach naukowych, stażach zagranicznych)
  - c) ocena udziału w projektach badawczych
  - d) ocena dorobku dydaktycznego i organizatorskiego

Ad. 1 Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Jako dzieło habilitacyjne Autor przedstawił monografię pt. ***Czynniki wpływające na aktywność turystyczna polskich seniorów w świetle opinii słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku***, wydaną w 2020 r. przez Wydawnictwo Naukowe Bogucki, Poznań). Recenzje wydawnicze monografii sporządzili: profesorowie Wiesław Alejsiak i Andrzej Matczak. Wydawnictwo spełnia warunki opisane w Ustawie, gdyż jest ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej ust. 2 pkt 2 lit. a. Ponadto do osiągnięcia głównego Habilitant wskazał dwa artykuły:

Analysing the tourism activity of seniors by applying the method of participant observation, opublikowane w 2016 r. w *Bulletin of Geography. Socio-economic Series / No. 33 (2016): 55–70* oraz *The selected aspects of Polish seniors' tourism activity in view of qualitative research*. [w:] Smalec A., Rosa G. (red.), *The impact of socio-economic transformations on management in organizations and regional development. Rozprawy i Studia T. 1141*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 93-117). Należy zaznaczyć, że jest to działanie nadmiarowe w stosunku do zapisów Ustawy, paragraf 219, który definiuje, że głównym osiągnięciem poddanym jako dzieło habilitacyjne może być (art. 219, pkt. 2 lit. a)- monografia lub b) cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Kandydat alternatywnie przekształcił w koniunkcję i obok monografii wskazał do głównego osiągnięcia dwa dodatkowe teksty, które skądinąd trudno określić jako „cykl”. Z takim podejściem się jeszcze nie spotkałam, w ocenie habilitacji.

Ad. 1 a) Ocena aktualności oraz teoretycznej i aplikacyjnej wartości podjętej problematyki

W monografii Habilitant przedstawił ramy konceptualne oraz wyniki badań empirycznych dotyczące ważnego zagadnienia jakim jest aktywność turystyczna seniorów. Wybór problemu badawczego jest uzasadniony, aczkolwiek nie do końca przekonujący w aspekcie stosunkowo popularnego i dobrze przebadanego zjawiska jakim jest aktywność turystyczna seniorów. Autor tłumaczy ten wybór istotnością podjętego tematu na tle szerokiego - międzynarodowego stanu badań i magatrendów demograficznych. Uzasadnienie to ma także szerszy kontekst, dotyka bowiem problemu globalnego, jakim jest starzenie się społeczeństw. Habilitant podjął więc temat aktualny, choć nie specjalnie oryginalny i nie zgadzam się z twierdzeniem, że wykorzystał lukę badawczą jaka istniała w literaturze przedmiotu. Sam bowiem zauważa na stronie 76, że badania dotyczące aktywności turystycznej seniorów są podejmowane od wielu lat przez uczonych z różnych krajów, gdyż temat jest na gorąco i wzbudza zainteresowanie wielu geografów społeczno-ekonomicznych, zresztą skrzętnie cytowanych w ocenianej pracy. Autor podkreśla także, że najczęściej poruszaną problematyką są czynniki wpływające na aktywność turystyczną seniorów. I to jest zastanawiające, iż pomimo takiego stwierdzenia formułuje cel prac jakim była: „analiza czynników wpływających na aktywność turystyczną zamieszkałych w Polsce seniorów – słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku” (UTW). Nowością w tym względzie był jednoznaczny wybór grupy docelowej. Aby zapewnić możliwą precyzję definicyjną i jednocześnie zróżnicowanie pod względem badanej aktywności, a także kierując się praktyką badawczą (w tym przypadku dostępnością grupy badawczej) Z. Głębiński zdecydował się na badanie słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

W książce wskazał również, że seniorzy tworzą bardzo zróżnicowaną grupę pod względem aktywności turystycznej, analizując czynniki demograficzne, kulturowe, osobowościowe, przestrzenne i społeczno-ekonomiczne. Odniósł się także do metodologicznych trudności dotyczących badań wybranej grupy społecznej wynikających z ograniczeń zdrowotnych, nieufności oraz niechęci do brania udziału w standaryzowanych procedurach badawczych. Wobec tak wybranej grupy (wiek, pobierane świadczenia emerytalne), możliwe było zastosowanie jednolitej procedury empirycznej, w odniesieniu do ogółu badanych. Wybór tej

grupy do badań jest dodatkowo tłumaczony swoistym fenomenem przyrostu liczby UTW, co odzwierciedla szybki przyrost grupy wiekowej seniorów, którą dodatkowo cechuje odmienny od dotychczasowego styl życia, polegający na dużej aktywności, w tym turystycznej i niezależności, w tym finansowej oraz stosunkowo wysokich wymaganiach obecnej „generacji” seniorów.

Należy zaznaczyć, że i ta grupa badawcza (słuchacze UTW) była już testowana, a wyniki badań publikowane, także w obiegu międzynarodowym, jednak Autor ocenianej rozprawy wskazuje na fakt, iż znacząca liczba aktywnych turystycznie seniorów – członków UTW – nie była wcześniej przedmiotem kompleksowych badań. I ta przesłanka ostatecznie przesądziła o zainteresowaniu się tym tematem. Uściślenie tego wyboru oceniam za właściwe ale w tym przypadku niewystarczające, gdyż:

Od procedury badawczej do opublikowania wyników minęło 8 lat, co skutkuje podejrzeniem o dezaktualizację wyników i o ich mniejszą wartość aplikacyjną oraz faktem, że autor nie jest w pełni usatysfakcjonowany z wyników. Ponadto wybór UTW nie jest jednolity, nie pokrywa całej Polski, zatem nie powinien znaleźć reprezentacji w tytule i problemie badawczym.

Ad. 1 b) Ocena koncepcji pracy (w tym podstawy teoretycznej, celów, metod, hipotez, wyboru obszarów testowych)

W monografii Habilitant postawił trzy główne cele:

1. Systematyzacja ujęć teoretycznych i metodologicznych w badaniach nad aktywnością turystyczną seniorów reprezentowanych przez różne dyscypliny naukowe ze szczególnym uwzględnieniem studiów geograficznych jako cel teoretyczno-metodologiczny.
2. Identyfikacja uwarunkowań uczestnictwa w turystyce osób starszych na podstawie obserwacji prowadzonych w Polsce i na świecie oraz własnych badań empirycznych dotyczących słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku, jako przedstawicieli nowego pokolenia aktywnych turystycznie seniorów – jako cel poznawczy.
3. Przedstawienie praktycznych rekomendacji dotyczących prowadzenia polityki senioralnej w odniesieniu do polskiego sektora turystycznego – jako cel aplikacyjny.

Cele nadają strukturę monografii, w której wyróżnia się wyraźne trzy części:

- część teoretyczną (rozdziały 1-5), łącznie 118 stron o charakterze przeglądowo-metodologicznym, w której syntetycznie i w sposób uporządkowany przedstawiono obecny stan wiedzy i poglądów na temat starzenia się społeczeństw i relacji tego procesu do turystyki oraz zwrócono uwagę na zaawansowanie badań naukowych nad aktywnością seniorów. Dokonano przeglądu metod i technik naukowych stosowanych w badaniach nad aktywnością turystyczną. Wskazano na rolę Uniwersytetów Trzeciego Wiek w kształtowaniu aktywnego stylu życia seniorów w Polsce;
- części empirycznej (badania metodą sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki ankiety audytoryjnej), w której przeanalizowano i korelowano wynik badań prowadzonych na grupie 2471 a de facto 1796 (rozdział 6).

- aplikacyjnej – w której zebrano wnioski i rekomendacje - zarówno metodologiczne jak i praktyczne (rozdział 7).

Konsekwencją sformułowanych celów są pytania badawcze:

1. Czy zróżnicowanie motywów uczestniczenia w wyjazdach turystycznych uwarunkowane jest cechami społeczno-demograficznymi (wiek, płeć, wykształcenie, stan cywilny)?
2. Czy motywy uczestniczenia w wyjazdach turystycznych są uzależnione od wielkości miejscowości, w której mieszkają respondenci?
3. Jakie inne czynniki wpływają na aktywność turystyczną (stan zdrowia, wiek, środki finansowe, dysponowanie czasem wolnym, praca zawodowa, dostępność odpowiedniej oferty turystycznej, opieka nad członkiem rodziny)?
4. Czy wpływ tych czynników (stan zdrowia, wiek, środki finansowe, dysponowanie czasem wolnym, praca zawodowa, dostępność odpowiedniej oferty turystycznej, opieka nad członkiem rodziny) jest uzależniony od cech społeczno-demograficznych respondentów?
5. Czy oddziaływanie w/w czynników jest uzależnione od wielkości miejscowości zamieszkania respondentów?

Odpowiedź na pierwsze trzy pytania jest oczywista, natomiast w dwóch kolejnych należy przeprowadzić korelacje. Pytania te, z powodzeniem mogły by, po odpowiednim przekształceniu w zdanie twierdzące przybrać rangę hipotez badawczych.

Oceniając część teoretyczno-metodologiczną pracy należy wskazać na rozdział 3 i 4, w którym dokonano usystematyzowanego przeglądu podejść i metod badawczych możliwych do stosowania w badaniach nad aktywnością turystyczną seniorów. Habilitant przedstawił zarys toczącej się w literaturze dyskusji filozoficzno-metodologicznej pomiędzy badaczami o orientacji pozytywistycznej i racjonalistycznej ze zwolennikami ujęć postmodernistycznych, które uwzględniają zalety i wady obu podejść metodologicznych. Wskazuje, że obydwa stanowiska mogą, a nawet powinny być komplementarnie stosowane w badaniach społecznych. Dyskusję tę kończy stwierdzeniem, że w badaniach społecznych nawet wyrafinowane metody statystyczne nie są w stanie zastąpić konceptualizacji problemu badawczego, odpowiedniej jego operacjonalizacji oraz odpowiednio dobranych narzędzi badawczych. W rozdziale „Aktualny stan badań nad aktywnością turystyczną seniorów – aspekty metodologiczne” Autor porusza kwestie rzetelności i trafności narzędzi badawczych. Poza przeglądem próbuje je ocenić i umiejscowić swój przedmiot badań. Uwzględniając prezentowane postulaty w prowadzonych badaniach nad aktywnością turystyczną seniorów Autor zastosował w monografii metody ilościowe; zastrzegł, że metody jakościowe zastosował w osobnym artykule i rozdziale odrębnej monografii. W tym miejscu należy ocenić ten zabieg formalny. Monografia powstawała przez wiele lat – jeśli sądzić po roku przeprowadzonych badań (2012) a wydaniem monografii (2020). Zapewne w międzyczasie Autor uświadomił sobie niedoskonałość zastosowanych metod i badania uzupełnił publikując ich wyniki w odrębnych tekstach (2016 i 2020). Stąd ich obecność jako uzupełnienie głównego osiągnięcia naukowego.

Za najbardziej wartościowy w części ocenianej pracy, w mojej opinii, jest rozdział 5, w której przedstawiono najważniejsze uwarunkowania aktywności turystycznej seniorów

w świetle dotychczasowych badań. Omówiono motywy, wiek, doświadczenie turystyczne, zasoby czasu wolnego, poziom dochodów, kwestię stanu zdrowia, przynależność narodowościową, płeć, wykształcenie, rolę czynników geograficznych, sezonowość, towarzystwo w podróży, czynniki polityczno-administracyjne, ofertę turystyczną, dostępność przestrzeni turystycznej, źródła informacji, gospodarstwo domowe - rodzina, środki transportu oraz inne czynniki. Rozdział ten ma postać skondensowanego przeglądu literatury w zakresie wymienionych czynników.

Część empiryczną - wyniki badań własnych Autora - zawarte zostały w rozdziale 6. Opisano szczegółowo procedurę badawczą i charakterystykę badanej próby. W nawiązaniu do stosunkowo powszechnego poglądu o istnieniu zależności pomiędzy wielkością miejscowości zamieszkania a zachowaniami turystycznymi dla jego weryfikacji dokonano podziału miejscowości w których zlokalizowane są UTW wg kryteriów ludnościowych:

- wieś
- miasto do 19 999 mieszkańców
- miasto 20 000 – 99 999 mieszkańców
- miasto powyżej 100 000 mieszkańców.

Badaniami objęto 2471 (1587 kobiet i 209 mężczyzn), czyli ok. 2% słuchaczy UTW (w 2013) słuchaczy 32 UTW, które przeprowadzono w ciągu jednego roku 2013 r. I ten fakt odnotowuję z niepokojem. W rozdziale tym przedstawiono wyniki ankiet i wnioski dotyczące motywów podróży turystycznych oraz wybrane czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną: wielkość miejscowości, wiek, poziom wykształcenia, stan cywilny i płeć. Przeanalizowano także zakres wydatków przeznaczanych na podróże. Analizę przeprowadzono krzyżowo w stosunku do kilku zmiennych. Analiza ta jest zdecydowanie ograniczona w relacji do przedstawionej w części teoretycznej (rozdział 5), gdzie omówiono szerokie spektrum czynników.

Książkę kończy rozdział 7 wnioski i rekomendacje. Autor sformułował dwa wnioski – pierwszy o charakterze dość oczywistym, że motywy aktywności osób starszych są zróżnicowane i zależne od wieku, płci, wykształcenia, miejscowości i stanu cywilnego. Drugi wniosek o modyfikacji opisanych teoretycznie czynników przez cechy społeczno-demograficzne i wielkość miejsca zamieszkania.

Autor zawarł także rekomendacje badawcze, które także mają charakter bardzo ogólny i nie wynikają bezpośrednio z przeprowadzonych badań. Autor prowadzi dywagacje na temat interdyscyplinarności badań nad turystyką osób starszych, wplatając tekst dość oczywiste stwierdzenia typu: „Niezwykle dynamicznym zjawiskiem w skali globalnej jest turystyka” (s. 161). Autor rekomenduje dalsze – sprofilowane badania, np. na temat roli turystyki poznawczej w kształtowaniu ich świadomości ekologicznej, rozkładem przestrzennym wybieranych destynacji; wskazuje że turystka osób starszych otwiera coraz to nowsze perspektywy badawcze. W tym miejscu muszę zauważyć, że słuchacze UTW należą do ponadprzeciętnie aktywnych osób w grupie seniorów, co także determinuje ich aktywność turystyczną. Natomiast trudno na tej podstawie wnosić o zachowaniach turystycznych polskich seniorów w ogóle.

W rekomendacjach metodologicznych Autor odnosi się do zastosowanego sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki audytoryjnej, stwierdzając, że dane nie były kompletne. Uzasadnia stosowanie także innych metod uzupełniających – zogniskowanych wywiadów grupowych czy indywidualnych wywiadów pogłębionych - które zastosował w opracowaniu uzupełniającym, a wyniki zostały opublikowane jako rozdział w Monografii *The impact of socio-economic transformations on management in organizations and regional development* i jako artykuł, w języku angielskim. Tym samym usprawiedliwił niejako pojawiającą się wątpliwość, braku satysfakcji z kompletności uzyskanych wyników. Książkę kończą rekomendacje dla administracji samorządowej i biznesu – ponownie dość oczywiste i w zasadzie w dużej mierze już stosowane, czego wyrazem są coraz liczniejsze inicjatywy podejmowane głównie w miastach przez władze samorządowe i różne stowarzyszenia.

Wkład własny autora opierał się na określeniu znaczenia poszczególnych czynników wpływających na aktywność turystyczną oraz na wskazaniu ich współzależności. Należy podkreślić, że dotychczas analizowano raczej pojedyncze uwarunkowania wpływające na uczestnictwo seniorów w turystyce, a podejście Autora ma charakter kompleksowy i prezentuje oddziaływanie pięciu zmiennych na osiem czynników uwzględnionych w badaniu. Uzyskane w toku badań empirycznych wyniki są istotnym wkładem Habilitanta w poznanie czynników wpływających na aktywność turystyczną seniorów skupionych w wybranych Uniwersytetach Trzeciego Wieku w (przebadanej części) Polski.

Ad. 1 c) Uwagi szczegółowe i kwestie dyskusyjne

- Analizą ostatecznie objęto wyniki pochodzące z 1796 kwestionariuszy, z uwagi na negatywną wersyfikację statystyczną i braki w zadanych odpowiedziach. Stanowi to jedynie 73 % badanych. Z kolei na str. 128 Autor napisał, że w analizie poziomu uczestnictwa w wyjazdach turystycznych badanych słuchaczy UTW uwzględniono również kwestionariusze zawierające odpowiedź tylko na pytanie pierwsze, co dało liczbę 1899 respondentów. W tabeli 6 str. 123 wykorzystano dane GUS z 2017 r., podczas gdy dane pierwotne Autora pochodziły z roku 2013. Rozkład UTW jest bardzo nierównomierny, obejmuje 8 województw Polski zachodniej i północnej oraz Małopolski. Połowa województw nie znalazła reprezentacji w odpowiedziach, w tym, w wysoko zurbanizowane województwa jak śląskie, mazowieckie i opolskie. Zatem trudno uzyskane wyniki uznać za prawomocne do nazwania monografii: (...) *aktywność turystyczna polskich seniorów*.

- W mojej ocenie w rozdziale empirycznym nastąpiło wymieszanie wyników z dyskusją wyników, szczególnie w stosunku do poglądów innych badaczy. Taki zabieg utrudnia ocenę, co jest wkładem Autora w zakresie interpretacji wyników, a co jest opinią innych badaczy na podobny temat.

- Rok pobierania danych z „zoom na UTW” był różny – 2012, 2014, co może wskazywać na możliwość wystąpienia błędu statystycznego.

- Na str. 125 Autor napisał, że dla wszystkich testowanych hipotez przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,05$. Jednak zauważam, że w pracy z formalnego punktu widzenia nie postawiono żadnych hipotez, a jedynie pytania badawcze.

- Twierdzenie o tym, że członkowie UTW zasadniczo wyróżniają się spośród pozostałej części populacji Polaków jest mocno ryzykowne, gdyż nie poparte żadnymi, nawet próbnymi

badaniami tzw. „pozostałej części populacji Polaków”. Zatem można jedynie stwierdzić, że przebadanych słuchaczy UTW cechuje wysoki poziom uczestnictwa w wyjazdach turystycznych - i tylko tyle.

- Moje zasadnicze wątpliwości budzi tytuł monografii w stosunku do przeprowadzonych badań, a szczególnie drugi człon *Czynniki wpływające na aktywność turystyczną polskich seniorów w świetle opinii słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku*. Słuchacze UTW nie byli w ogóle pytani co sądzą o aktywności turystycznej Polaków – seniorów. Jakże więc „światło” ma rzucać ich opinia na problem aktywności polskich seniorów (ogółem). Ponadto badani respondenci stanowią grupę (o niejednorodnej reprezentacji przestrzennej), która cechuje nadreprezentatywność w zakresie aktywności turystycznej – (*nota bene* to byłaby ważna hipoteza). Poprawnym tytułem w stosunku do treści byłoby: *Czynniki wpływające na aktywność turystyczną słuchaczy na przykładzie wybranych Uniwersytetów Trzeciego Wieku*.

- Uważam też, że w rekomendacjach badawczych doszło do poważnego naruszenia metodologicznego. Odwiedziny u krewnych i znajomych Autor wliczył zachowań turystycznych (s.161).

- Książka w zdecydowanej mierze opiera się na przeglądzie literatury, prezentuje metodologiczne dywagacje i teoretyczne rozważania, a wyniki i interpretacja wyników empirycznych stanowi zaledwie 40 stron (25 %) objętości (plus załączniki w formie wykresów). Autor dokonał niestandardowego wyboru UTW jako miejsc prowadzenia badań oraz przeankietował stosunkowo niewielką liczbą seniorów.

- Dość wybiórcze zastosowanie w jednym projekcie badawczym komplementarnych metod badań o charakterze ilościowym oraz interpretacyjnym, co utrudnia ocenę wkładu własnego Autora do rozwiązania podjętego zagadnienia i wcześniejszej opinii innych autorów. Habilitant w autoreferacie podkreśla to jako swoje osiągnięcia, ja jednak stoję na stanowisku, że należało wyraźnie zobiektywizować uzyskane wyniki, a następnie w rozdziale – „Dyskusja wyników” (którego brak w książce) poddać je interpretacji w kontekście wyników i wniosków innych autorów.

- Książka poświęcona jest aktywności turystycznej seniorów, czyli osób (jak klasyfikuje autor osób w wieku +55). Zebrano w niej bardzo bogatą literaturę polską i międzynarodową, co poświadcza, że podjęty temat jest aktualny i dość dobrze opracowany, a wyniki są na bieżąco publikowane.

- Uważam, że tytuł książki jest nieadekwatny do zdefiniowanego problemu badawczego i do wyboru UTW - skupionych jedynie w województwach Polski zachodniej i północno- zachodniej oraz 4 miejscowości województwa małopolskiego. Dobór ten uważam za niereprezentatywny. Wnioski płynące z badań są dość oczywiste i nie mają w mojej ocenie waloru odkrywczosci, a raczej potwierdzają obserwowane zjawiska związane z aktywnością seniorów. Zatem wnioski przedstawione w głównym osiągnięciu potwierdziły, że istnieje problem zdefiniowania badanej grupy społecznej, jaką są osoby starsze ze względu na stosowanie różnych kryteriów wieku, a przez to trudności w porównywaniu i interpretacji wyników. Potwierdziły także dużą heterogeniczność populacji seniorów, która przekłada się na zróżnicowanie poziomu, charakteru, a przede wszystkim czynników wpływających na aktywność turystyczną współczesnych seniorów (czynniki demograficzne, kulturowe, osobowościowe, przestrzenne i społeczno-ekonomiczne). Ujawniły i potwierdziły sygnalizowane we wcześniejszych pracach wielu autorów trudności natury metodologicznej dotyczące badań tej grupy społecznej

wynikające z ograniczeń zdrowotnych, nieufności oraz niechęci do brania udziału w standaryzowanych procedurach badawczych.

Do najważniejszych osiągnięć Habilitanta należy w zakresie głównego osiągnięcia naukowego zaliczam:

- przeprowadzenie pogłębionej analizy międzynarodowej i krajowej literatury przedmiotu, pod kątem dotychczasowego stanu badań turystyki senioralnej, migracji emerytów i innych form aktywności powiązanych z turystyką;
- dokonanie szczegółowego przeglądu metod społecznych i podejść badawczych stosowanych w odniesieniu do zagadnień związanych z turystyką,
- przegląd i systematyzacja uwarunkowań aktywności turystycznej,
- wkład do ilościowego wskazania dominacji niektórych badanych czynników,
- zaprojektowanie procesu badawczego uwzględniającego postulaty dotyczące rzetelności i wiarygodności sposobów prowadzenia badań społecznych oraz umożliwiające dotarcie do bardzo dużej grupy respondentów w krótkim czasie z zastosowaniem jednolitej procedury badawczej.

Reasumując podjęty problem oceniam jako ważny, aktualny ale nie szczególnie nowatorski, a uzyskane wyniki wzbogacają dotychczasowy stan wiedzy w zakresie czynników aktywności turystycznej wybranej grupy seniorów.

Ad. 2 Ocena aktywności naukowej realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Ad. 2 a) Ocena pozostałych publikacji naukowych w czasopismach krajowych i międzynarodowych

W ocenie pozostałego dorobku naukowego można wskazać kilka wyróżniających się grup tematycznych:

- znaczenie turystyki dzieci i młodzieży w edukacji oraz kształtowaniu tożsamości regionalnej; - problemy rozwoju turystyki na nadmorskich obszarach Natura 2000,
- możliwości wykorzystania regionalnego i lokalnego potencjału turystycznego
- uwarunkowania rozwoju turystyki winiarskiej
- transfer wiedzy pomiędzy sektorem gospodarczym turystyki a światem nauki

Spośród przygotowanych opracowań opublikowanych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora Kandydat przedstawił 22 rozdziały w monografiach wydanych w języku polskim i zaledwie jedną w języku angielskim (Education Slovenia, Planica), przy czym aż 17 z nich było wydanych przez Naukowe Wydawnictwo Uniwersyteckie w Szczecinie lub Oficynę In Plus w Szczecinie. W 22 rozdziałach Z. Głabiński jest jedynym autorem, a tylko w jednym rozdziale wieloautorskim habilitant deklaruje swój udział na 40 %, - nie dołączył jednak oświadczenia autorskiego.

Przed uzyskaniem stopnia doktora Z. Gąbiński opublikował 3 autorskie rozdziały, wydawana w lokalnych monografiach ośrodków w Szczecinie, i jedną wieloautorską, w której deklaruje udział 75% (brak potwierdzenia autorskiego).

W mojej opinii teksty te nie miały charakteru badawczego i odkrywczego, a w przewadze sprawozdawczy z doświadczeń autora w zakresie kształcenia dzieci i młodzieży i tworzenia programów edukacyjnych na kierunku turystyka, czy zdobywania uprawnień pilotów wycieczek, np.: Rola i znaczenie turystyki w procesie edukacji; Koncepcja programowa kształcenia studentów na kierunku Turystyka i Rekreacja na Wydziale Nauk o Ziemi Uniwersytetu Szczecińskiego, Szkolenie i egzaminowanie pilotów wycieczek w województwie zachodniopomorskim, Przygotowanie absolwentów kierunków i specjalności turystycznych do pracy w gospodarce turystycznej, a oczekiwania rynku; Formalno-prawne i organizacyjno-instytucjonalne uwarunkowania rozwoju szkolnego ruchu turystycznego w województwie zachodniopomorskim – wydawane były przede wszystkim w serii monograficznej Problemy turystyki i rekreacji. Habilitant wykazał także redakcję dwóch monografii z 2020 i 2014 r. które był jedynym redaktorem oraz dwie redakcje monografii, gdzie występował jako współredaktor (o udziale odpowiednio 33% i 75%).

Ponadto opublikował 21 artykułów po uzyskaniu stopnia doktora, w tym 6 w języku angielskim. Jedynie jeden opublikowany został w czasopiśmie indeksowanym (Dawna lista A) „Acta Ichthyologica et Piscatoria”. Vol. 46, no. 4, 325-350. Artykuł w czasopiśmie z listy A MNiSZW, Impact Factor = 0,67, ale tylko 20 pkt. - o deklarowanym udziale Kandydata na poziomie 40 %. Jak sam zaznaczył: „Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na: opracowaniu koncepcji i układu artykułu wspólnie z W. Piaseckim, przeprowadzeniu rozważań teoretycznych i koncepcyjnych dotyczących idei nowej formy turystyki – pescaturyzmu, dyskusji końcowej analizowanych studiów przypadków prezentowanych przez współautorów z poszczególnych krajów oraz zaproponowaniu wniosków i rekomendacji do dalszych badań empirycznych. Dodać należy że nie w ciągu 5 lat od powstanie tej pracy nie opublikowano wniosków z tzw. „dalszych badań”. We współautorskich artykułach nie dołączono podpisanych oświadczeń współautorów, co uznaje za poważne niedopatrzenie.

Pozostałe artykuły były publikowane w czasopismach z dawnej listy B, m.in. *Fiolia Turistica* – 3, *Turystyka Kulturowa* – 3 i *Ekonomiczne Postawy Turystyki* – 3 i 3 artykuły w *Bulletin of Geography. Socioeconomic Series*. Pozostałe czasopisma to *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, *Turyzm*, *Geoturystyka i Edukacja Humanistyczna*, *Przegląd Zachodniopomorski*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. Problematyka seniorów w artykułach, co bardzo zastanawiające (w kontekście badań z 2012 r.) pojawia się w teksach Habilitanta dopiero od roku 2016. Wcześniej publikacje dotyczyły świadomości lokalnej i partycypacji mieszkańców wybranych powiatów Pomorza Zachodniego (Gryfic, Karlina) a także strategii planowania turystyki na poziomie lokalnym a nawet percepcji lokalnych społeczności rozwoju turystyki.

Autor publikował także *Strategia rozwoju turystyki jako narzędzie planowania na poziomie lokalnym na przykładzie gminy Karlino* i *Raporty analizy potencjału turystycznokulturowego powiatu białogardzkiego*.

Przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora Kandydat opublikował 4 artykuły: jeden dotyczył kwestii edukacyjnych a 3 dotyczyły walorów przyrodniczych i denudacji mechanicznej, chemiczno-biologicznej zlewni Krętacza (górna Parsęta).

Przedstawiony wykaz opublikowanych tekstów wskazuje na przewagę prac jedno autorskich (blisko 3/4) co zaświadcza bezpośredni i pełen wkład Habilitanta w opracowanie tych tekstów, jednak nie potwierdza pożądanej obecnie umiejętności pracy zespołowej (w tym między - ośrodkowej i międzynarodowej).

Oceniając aktywność naukową w zakresie obowiązku sporządzania recenzji to dr Z. Głąbiński wykonał 12 recenzji artykułów w czasopismach w tym 2 z listy A MNiSZW i 10 z listy B.

Ad 2 b) Udział w konferencjach naukowych

Autor wykazał uczestnictwo w 18, z czego w większość to regionalne konferencje turystyczne a zaledwie dwie to konferencje zagraniczne: jedna w Bułgarii i jedna w Planicy w Słowenii. Powstały po nich publikacje o podobnych do referatów tytułach. Przy czym część wykazanych konferencji pochodzi z okresu sprzed uzyskania stopnia naukowego doktora (co najmniej dwie pochodzą z tego okresu - nie podano miesięcy udziału w konferencji, co utrudnia to rozstrzygnięcie). Tematyka głoszonych referatów dotyczyła turystyki, a kilka z nich turystyki winiarskiej w województwie zachodniopomorskim.

W żadnej z konferencji Kandydat nie wygłaszał zamawianego referatu ani nie brał udziału w plenarnym wystąpieniu – nie pełnił także roli przewodniczącego sesji.

Dokonując oceny pozostałego dorobku Kandydata stwierdzam, że jest stosunkowo liczny, monotematyczny, ale niestety nie nosi waloru twórczego i odkrywczego, a bardziej popularyzatorski. Jeśli chodzi o rozdziały w monografiach publikowane były przed wszystkim w wydawnictwach Uniwersytetu Szczecińskiego. Artykuły z kolei były publikowane w znaczących krajowych czasopismach, z dawnej list B (Folia Turistica, Turystyka Kulturowa, Ekonomicznych Postawach Turystyki, i Buletin of Geography Socioeconomic Series). Jednak o niewielkim zasięgu i oddziaływaniu tych konkretnych prac świadczą niskie wskaźniki bibliometryczne (w okresie dokonywania recenzji były nieco wyższe niż wskazał je Habilitant w przedłożonych dokumentach):

- cytowania ogółem wg bazy Google scholar wynoszą 154
- Index Hirscha - 7
- i10-indeks 5
- według bazy Scopus jest to odpowiednio: 6 publikacji, 16 cytowań i Index Hirscha – 2

Ponadto Kandydat pracował w komitetach organizacyjnych naukowo-branżowych licznych konferencji. 9-krotnie pełnił funkcje członka takich komitetów – w latach 2014-2019, spośród których wyróżnia się 2017r. *11th International Phycological Congress (IPC 11). The challenges and opportunities of the molecular era for algal research and bioprospecting*. Szczecin. (pełnienie funkcji członka Komitetu Organizacyjnego odpowiedzialnego za organizację 12 wyjazdów terenowych), a raz był przewodniczącym Komitetu Naukowego VI Ogólnopolskiej Konferencji Zintegrowane Zarządzanie Obszarami Przybrzeżnymi – „Turystyka na nadmorskich obszarach Natura 2000”. Ustka. 25 – 27.02.2014r. W zakresie organizacyjnym Habilitant był także aktywny w okresie przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora (wykazane organizacje konferencji w latach 1999-2003). Przed doktoratem brał udział w VII konferencji EOE “The Individual and the Community in Formal and Non-Formal Outdoor

Education" w 2007r. Referat pt. Heritage and active tourism in environmental education of children and teenagers.

Ad. 2 c) Ocena udział w projektach badawczych, stażach zagranicznych i inna działalność naukowa

Habilitant wykazał udział w projekcie „Sprawnie dla niepełnosprawnych” realizowanego ze środków Ministerstwa Rozwoju przez Forum Turystyki Regionów, gdzie pełnił rolę wykładowcy był redaktorem Vademecum obsługi turystów niepełnosprawnościami oraz osób starszych. (Forum Turystyki Regionów. Szczecin, 2020).

Drugą wykazaną w tym zakresie aktywnością Kandydata był udział w latach 2012-2014 w „4 Pory Roku z NATURĄ 2000 - kampania informacyjno-edukacyjna”. Projekt był realizowany przez Stowarzyszenie „Człowiek, Natura, Środowisko” we współpracy z Katedrą Turystyki Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Szczecińskiego, a finansowany ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska. Autor był odpowiedzialny za opracowanie założeń teoretyczno-metodologicznych, opracowanie kwestionariusza ankiety oraz analizę i wnioski płynące z uzyskanych wyników oraz pełnił funkcję koordynatora badań terenowych prowadzonych przez 35 ankierów. Efektem projektu były 4 publikacje autorskie (2 w postaci rozdziałów w monografii oraz 2 w czasopismach anglojęzycznych) oraz prezentacja problemu badawczego i wstępnych założeń, a następnie uzyskanych wyników badań na 2 ogólnopolskich konferencjach dotyczących Zintegrowanego Zarządzania Obszarami Przybrzeżnymi w 2012r. w Szczecinie i w 2014r. Ustce.

Oceniając współpracę międzynarodową należy podkreślić, że dotyczyła ona wspólnych projektów i przedsięwzięć turystycznych a charakterze praktycznym:

Współpraca z Instytutem Geografii Uniwersytetu w Greifswaldzie w latach 2018-2019r. Habilitant brał udział w projekcie finansowanym z Interreg South Baltic Programm "Baltic Heritage Routes". Development of Heritage Tourism Infrastructure in the South Baltic Area", a celem projektu było opracowanie kulturowych tras turystycznych po nadmorskich obszarach Skanii, Meklemburgii i Pomorza oraz w latach 2013 - 2015 projektu „Die touristische Aktivität von Senioren”. Współpraca z MCI Management Center Innsbruck Internationale Hochschule GmbH Universitaetsstrasse dotycząca współpracy w zakresie organizacji praktyk zawodowych dla studentów kierunku TiR w sieci hoteli Stiebleichinger w Innsbrucku oraz zajęć terenowych z turystyki specjalistycznej. Dodatkowo przed doktoratem była to współpraca z: Południowo-Zachodnim Uniwersytetem im. Neofita Rińskiego w Błagojewgradzie w Bułgarii, a w latach 2007-2010 udział w pracach European Institute for Outdoor Adventure Education and Experiential Learning, 2004– 2005 Współpraca z Ystad Kommun ze Szwecji oraz Tourism Service Templin .V. z Niemiec.

W zakresie współpracy z innymi ośrodkami badawczymi w Polsce Kandydat wykazał prowadzany z prof. Jadwigą Berbeką z Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie dotyczący transferu wiedzy między gospodarką turystyczną a środowiskiem akademickim. Efektem była publikacja pt. Transfer wiedzy pomiędzy gospodarką turystyczną a innymi branżami.

Z kolei w latach przed uzyskaniem stopnia doktora: 2008 – 2009 pełnił funkcji koordynatora projektu, wykładowcy oraz współautora i redaktora merytorycznego wydawnictw, a także prowadzącego zajęcia terenowe w projekcie „Przygoda z turystyką – doskonalenie nauczycieli

w zakresie edukacji środowiskowej jako czynnika kształtowania świadomości środowiskowej i tożsamości regionalnej w województwie zachodniopomorskim” (projekt z funduszy Unii Europejskiej). Dwa kolejne projekty o charakterze edukacyjnym Kandydat wykazał także w okresie przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora.

Oceniając ten aspekt dorobku stwierdzam, że jest on bardzo imponujący, ale ma on charakter edukacyjny, praktyczny ale nie ściśle naukowy. Kandydat nie brał udziału w żadnym projekcie (jako wykonawca, ani tym bardziej kierownik), finansowanym ze źródeł konkursowych na naukę (NCN, NCBiR).

Pod względem formalnej przynależności do organizacji naukowych - Kandydat wykazał, że jest (jedynie) członkiem Oddziału Zachodniopomorskiego Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi.

Oceniając dorobek dydaktyczny należy stwierdzić jest on wyjątkowo obszerny i dotyczy także sfery organizacji dydaktyki. Obejmuje głównie o prace organizacyjne na rzecz opracowania nowych programów studiów dla kierunku turystyka i rekreacja oraz dostosowanie programu studiów do nowych uwarunkowań formalno-organizacyjnych na Wydziale Ekonomii, Finansów i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. W latach 2011 – 2019 r. dr Z. Głębiński pełnił (absorbującą) funkcję przewodniczącego Zespołu ds. Jakości kierunku Turystyka i Rekreacja na Wydziale Nauk o Ziemi. W trakcie kilkunastu lat (licząc od 2008 r.) pełnił funkcję promotora 16 prac magisterskich oraz 52 prac licencjackich. W dorobku organizacyjnym należy podkreślić jego zaangażowanie na rzecz współpracy ze studentami: sprawuje opiekę nad Kołem Naukowym kierunku Turystyka i Rekreacja „Odkrywcy”, a w latach 2009 – 2018r. pełnił funkcje kierownika kursu pilotów wycieczek dla studentów kierunku Turystyka i Rekreacja na Wydziale Nauk o Ziemi w ciągu 8 jego edycji. Bez wątplenia jest bardzo dobrym nauczycielem akademickim w roku 2010 r. i 2013 r. uzyskał tytułu „Mentor Wydziału Nauk o Ziemi” nagrody przyznawanej przez studentów w konkursie organizowanym przez Radę Samorządu Studentów na najlepszego wykładowcę.

Dorobek organizatorski i popularyzujący wiedzę jest bardzo obszerny, obejmuje m.in. opracowanie dokumentacji oraz autorskich programów kursów pilotów i pokrewne dokumentacje uzupełniające. Ważnym odnotowania jest fakt, że od 2012 roku dr Z. Głębiński prowadzi zajęcia dla studentów w ramach programu Erasmus. Z wykazanej listy prowadzonych przedmiotów wynika, że jest bardzo obciążony dydaktyką, którą prowadzi z kilkunastu przedmiotów (w formie seminariów, wykładów i ćwiczeń terenowych). Kandydat prowadzi bardzo dużą aktywność popularyzatorską zarówno wśród uczniów jak i seniorów. Jest cenionym podróżnikiem. Współpracuje z licznymi organizacjami i stowarzyszeniami turystycznymi. Jest aktywnym członkiem organizacji i izb turystycznych.

Ad d) Ocena dorobku dydaktycznego i organizatorskiego, w tym współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym

Dr Zbigniew Głębiński legitymuje się bardzo obszernym dorobkiem w powyższym zakresie. Uczestniczył w bardzo wielu inicjatywach o charakterze popularyzatorskim i edukacyjnym, których celem było poniesienie jakości usług turystycznych i promocja walorów Pomorza Zachodniego, część miała wymiar międzynarodowy. Jedna z nich została wykazana

już w punkcie dotyczącym prowadzenia projektu, którego celem było podniesienie jakości obsługi turystów z niepełnosprawnościami poprzez: opracowanie podręcznika dla organizatorów turystyki oraz przeszkolenie 60 organizatorów turystyki, pilotów wycieczek i przewodników obsługujących osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby starsze. Część osiągnięć organizatorskich dr Gąbińskiego wskazana w tym punkcie była prowadzona jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora w latach 1999-2007.

Habilitant wykonał we współautorstwie 5 komercyjnych opracowań sporządzonych na zamówienie instytucji publicznych lub przedsiębiorców o charakterze lokalnych strategii rozwoju turystyki, np. w gminie Karlino i powiecie gryfickim (nota bene wyniki publikowano i wykazano jako rozdziały w monografiach, zatem następuje tu ich „podwójna” ocena) oraz opracowania koncepcji utworzenia i komercjalizacji szlaków turystycznych i diagnozy rozwoju turystyki. Wszystkie opracowania miały charakter lokalnym lub co najwyżej regionalny.

Oceniając ten punkt dorobku Kandydata należy stwierdzić, że:

- dr Gąbiński jest bardzo aktywny w sferze organizacyjnej i współpracy z otoczeniem społecznym - bierze udział w pracach zespołach eksperckich. Jest m.in.: członkiem Rady ds. Kompetencji Sektora Turystyki Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości w Warszawie; doradcą Burmistrza Karlina ds. powstania Centrum Nauki i Techniki ENERGIA oraz członkiem zespołu oceniającego oferty na przygotowanie wstępnej koncepcji funkcjonalnej planowanego do realizacji obiektu Centrum Nauki i Techniki ENERGIA w Karlinie; członkiem komisji konkursowej Zachodniopomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, członkiem Stałej Konferencji Współpracy o Zasadach Prowadzenia Polityki Rozwoju przy Województwie Zachodniopomorskim, przewodniczy Komisji Egzaminacyjnej Pilotów Wycieczek dla Województwa Zachodniopomorskiego, jest członkiem Rady Ekspertów ds. turystyki marszałka województwa zachodniopomorskiego. Równie duża aktywność w podobnych gremiach charakteryzowała Kandydata przed uzyskaniem stopnia doktora.

Reasumując ocenę pkt. 2. - dorobku organizacyjnego, dydaktycznego i współpracy z otoczeniem społecznym Kandydata należy podkreślić, że jest on bardzo obszerny, miejscami imponujący. Zasługi kandydata zostały dostrzeżone i nagrodzone, m.in. za swe osiągnięcia otrzymał w 2015r. Indywidualna Nagroda II stopnia Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego za osiągnięcia naukowe za rok 2014, i w tym samym roku wyróżnienie Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego za działalność na rzecz rozwoju i promocji turystyki. Poza tym został odznaczony indywidualnymi odznakami i nagrodami Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego i Zarządu województwa zachodniopomorskiego.

Podsumowanie

- Autor przedstawił bogaty wykaz swoich publikacji. Pomimo stosunkowo wysokiej sumarycznej liczby punktów 568,5 – według stanu na 2020 r. odnotowała wyłącznie jedną publikację o obiegu międzynarodowym – (z tzw. listy A) i tylko za 20 pkt., (IF 0, 68), która powstała we współautorstwie, a Autor wskazał swój udział na poziomie 40% i która nie dotyczyła wprost tematyki, którą zajmował się w swym profilu naukowym kandydat Kandydat;

- Dr Z. Głębiński legitymuje się doskonałą znajomością aktualnej literatury przedmiotu badań oraz wykazał się dobrą znajomością metodyki badań społecznych;
- Z przedstawionych informacji trudno dopatrzeć się wyraźnego, jednoznacznego i znaczącego wkładu Autora w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna sensu largo. Natomiast w wykazanej dokumentacji zaprezentowano bardzo obszerny dorobek organizacyjny i dydaktyczny, który zdecydowanie przeważa w stosunku dorobku naukowego;
- Warunkiem ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego jest przede wszystkim główne osiągnięcie naukowe, które aczkolwiek dyskusyjne, to zostało pozytywnie zrecenzowane przez dwóch wybitnych specjalistów z zakresu turystyki i wnosi znaczący wkład w znajomość badanej problematyki – czynników determinujących aktywność turystyczną seniorów;
- Do dyskusyjnych elementów pozostałego dorobku publikacyjnego Habilitanta jest w mojej ocenie tematyka tych publikacji, które stanowią tło głównego osiągnięcia – rozdziały w monografiach odnoszą się do eksperckich opracowań o charakterze opisowym, projektowym – praktycznym, na temat rozwoju turystyki różnych grup wiekowych i społecznych (dzieci, młodzieży, seniorów), rzadziej typów turystyki, np. winiarskiej, rybackiej, morskiej). Dorobek naukowy jest w przewadze lokalny i regionalny ograniczony do Pomorza Zachodniego;
- Nie dopatrzyłam się w wykazanych osiągnięciach badawczych i organizacyjnych cenionych i wymaganych u pracowników samodzielnych kompetencji lidera zespołów badawczych;
- Niski jest odsetek prac naukowych pisanych w języku angielskim. Podobnie niewysokie są parametry naukometryczne.

Dokonując szczegółowej oceny dorobku Kandydata we wszystkich ustawowo przewidzianych kryteriach stwierdzam, ważąc jego mocne i słabe strony stwierdzam, że spełnia on wymagania (w stopniu minimalnym) do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

